

Iqtisodiy va innovatsion jarayonlarni davlat tomonidan tartibga solish bozor iqtisodiyoti sharoitida innovatsiyalarni samarali va muvaffaqiyatli rivojlantirishning asosiy shartidir. Bozor iqtisodiyotining barcha vositalaridan foydalangan holda, innovatsion jarayonning barcha ishtirokchilarining faoliyatini diqqat bilan muvofiqlashtirish zarur. Bu banklarning kredit stavkalarini pasaytirishni, nodavlat sektordan moliyaviy resurslarni jalb qilishni, sanoat korxonalarining tobora ko'payib borishini innovatsion jarayonga jalb qilishni va shu bilan innovatsiyalarning iqtisodiy xavfini kamaytirishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

7. A.Taniyev "Innovatsion iqtisodiyot". Darslik. Samarqand, SamDU nashriyoti 2020 y. – 460 b.

8. Alibekov, D. (2020). Socio-philosophical basis of educational system development. ISJ Theoretical & Applied Science, 10 (90), 24-26. Soi: <http://s-o-i.org/1.1/TAS-10-90-6> Doi: <https://dx.doi.org/10.15863/TAS.2020.10.90.6>

9. Alibekov, D. (2021). СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ. Журнал музыки и искусства, 2(2).

Internet saytlar:

10. Library.samdu.uz

11. Mineconomy.uz

MAKTABGACHA TA'LIMDA PSIXOLOGIK XIZMATNI TASHKIL ETISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI

B. Norbekova

O'zMU Jizzax filiali "Psixologiya" kafedrasida katta o'qituvchisi

M. O'roqboyeva

O'zMU Jizzax filiali "Oila psixologiyasi" yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida psixologik xizmatni tashkil etishdagi ayrim muammolar va ularni bartaraf etish shakllari bayon etilgan.

Tayanch iboralar: Maktabgacha ta'lim tashkiloti, bola tarbiyasi, psixologik bilim, psixologik xatolar, muomala, seminar-trening.

Bolalarni shaxs sifatida kamol topishi juda murakkab va uzluksiz jarayon natijasida shakllanadi. Uning tarbiyasiga ota-ona, tarbiyachi, maktab, mahalla, do'stlari, jamoat tashkilotlari, atrof - muhit, ommaviy axborot vositalari va hokazolar bevosita ta'sir ko'rsatadi. Hozirgi paytda fan va madaniyatning eng so'nggi yutuqlari asosida kelajagimiz bo'lgan yosh avlodni hayotga tayyorlashning samarali shakl va uslublarini izlash va uni barcha ta'lim muassasalariga tadbiq etish nihoyatda zarurdir. Bugungi kunda jamiyatimiz va hukumatimiz tomonidan ta'limning ilk bosqichi bo'lgan maktabgacha ta'lim muassasalariga katta e'tibor berib kelinmoqda. Maktabgacha ta'lim bolani har tomonlama kamol topib shakllanishini ta'minlaydi, unda o'qishga bo'lgan intilish hissini uyg'otib, muntazam ta'lim olishga tayyorlaydi.

"Bolaning inson sifatida shakllanishi, avvalo, oilada va maktabgacha ta'lim tashkilotidagi sharoit va tarbiya ishlariga bog'liq. Olimlar va pedagoglar bola tarbiyasi qancha erta boshlansa, shuncha yaxshi, deb hisoblaydilar"-deb fikr bildiradi Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoyev [1].

Maktabgacha yoshdagi bolalar tarbiyasi borasida Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov shunday deydi: "Ko'p yillik ilmiy kuzatish va tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson o'z umri davomida oladigan barcha informatsiyaning 70 foizini 5 yoshgacha bo'lgan davrda olar ekan" [2].

Yuqorida bildirilgan fikrlardan ham ko'rinib turibdiki, maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasi va psixologiyasiga doir masalalar o'zining dolzarbligi bilan ahamiyatli. Shu jihatdan olganda maktabgacha ta'lim tizimida 2017 yillardan to hozirgi davrgacha juda ko'plab qonun, qaror va dasturlar qabul qilinib amaliy hayotga tadbiq etildi. Jumladan maktabgacha ta'lim tashkilotlarida amaliyotchi psixologlar faoliyatiga ham alohida e'tibor qaratildi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologining asosiy ish faoliyati mazmuni:

1. Muassasalarda psixologik iqlimni sog'lomlashtirish.
2. Psixologik bilim berish.
3. Psixodiagnostika ishlari.
4. Ruhiy rivojlantirish va psixokorreksiya ishlari.
5. Psixologik maslahatlar berish.
6. Psixoprofilaktika ishlari bilan shug'ullanish [3].

So'ngi yillarda mutaxassislar shunday fikrdagi, ota – onalarning psixologga qiladigan murojaati biroz o'zgarib aniqroq harakter kasb etmoqda. Oxirgi paytlarda ota – onalarning amaliy psixolg yordamiga bo'lgan qiziqishi ancha ortdi. Psixologning oldiga maslahat uchun keladigan ota – onalar sonining ortishi buni isbotlab turibdi. Ehtimol, ota – onalar sekin – sekin bola xulq – atrovidagi ko'p narsalarga o'zlari sababchi ekanliklarini tushuna boshlaganliklarini his qila boshlaganliklari tufayli ularda psixologik xizmatga bo'lgan qiziqish ortib bormoqda. Balki, psixologik xizmatning MT tizimida ommalashishi va ilmiy ommabop adabiyotlarning ko'payib borayotgani ularni o'z farzandiga boshqacharoq qarashga majbur qilayotganidir? Xullas, nima bo'lganda ham psixologning yordamiga bo'lgan ongli ehtiyoj asta – sekin bo'lsa ham o'sib bormoqda.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida asosan ko'rinib turiladigan psixologik xatolardan biri tarbiyalanuvchilarning psixologik rivojlanishi, ularning individual va o'ziga xos xususiyatlarini ta'lim – tarbiya ishini tashkil etishda pedagoglarning hisobga olmaganligi natijasida yuzaga kelmoqda. Buning natijasida:

- tarbiyalanuvchilarning maktabgacha ta'lim tashkiloti muhitiga tez moslasha olmasligi;
- ta'limni qiyin mehnat turi sifatida qabul qilib qolishi;
- muloqotga kirishishda qo'rqqulik;
- o'zligini "Men"ni namoyon etmasligi yoki kuchayishi;
- turli faoliyatlarga xayri-xohlikning yo'qligi;
- maktabgacha ta'lim tashkilotiga borishdan bosh tortish, injiqlik, qaysarlik va shu kabi salbiy holatlarni yuzaga keltirmoqda.

Bu jarayonni aniqlash va o'z vaqida korreksiya qilish, kelgusida yuzga keladigan juda ko'plab muammolarni oldini olishda ham asosan maktabgacha ta'lim tashkilotining psixologlar faoliyati alohida ahamiyatga ega.

MTT dagi bolalarda keng tarqalgan muammolar yuzasidan MTT psixologiga eng ko'p uchraydigan quyidagi muammolar yuzasidan murojatlar bo'lishi mumkin:

1. Bola psixik taraqqiyoti darajasining yosh normasiga mos emasligi. Bu yerda muammo taraqqiyot darajasining normadan umumiy pastligida bo'lishi mumkin, ya'ni nutq rivojlanishidagi qiyinchiliklar, xotira, diqqatning yomonligi va boshqalar.

2. Shaxsiy rivojlanishning salbiy ko'rinishlari. Odamlarga kirishib ketishlik, muomala muammolari. Bunda murojaat qilishning sababi ota-onalar va tarbiyachilar bilan, yoki tengdoshlari, ota-onalari bilan muloqotdagi qiyinchiliklar bo'lishi mumkin.

3. Bola xatti-harakatining pala-partishligi, faoliyatning yetarlicha maqsadga yo'nalmaganligi, bolaning o'z hapakatlarini rejalashtirilmashligi, boshqarolmasligi va baholay olmasligi. Ota-onaning bola bilan nizolashishi, (aytganini bajarmaslik)ning asl psixologik sababi faoliyatni ixtiyoriy boshqarishning juda past darajadaliqidir.

4. Bolaning MTTga ko'nikishi va shu kabilar.

Ammo amaliyotda ushbu murojatlarga nisbatan ham maktabgacha ta'lim tashkilotida faoliyat olib borayotgan ba'zi psixologlarning malakaviy tayyorgarligi yetarli emasligini amaliyotda ko'ramiz.

Buning uchun maktabgacha ta'lim tashkiloti psixologlaridan kasbiga doir juda ko'plab kasbiy

kompetensiyalar, uzluksiz o'z ustida ishlash, malakasini oshirib borish talab etiladi.

Psixologik xizmat mahsuldorligi sharoitlarini uch guruhga ajratish mumkin. Ular: a) bola uchun qulay iqlim yaratish;

b) bolaning qiziqishlari va qobiliyatlarini rivojlantirish;

v) har bir yosh davrining xususiyatlarini hisobga olish [4]. Shularga asoslangan holda maktabgacha ta'lim tashkilotida psixolog o'z faoliyatini tashkil etishi samarali natija beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlardagi pedagogik Kengashlarda, ota-onalar yig'ilishlarida, "Ochiq eshiklar kuni"da, turli yig'inlar va tadbirlarda psixolog faoliyati sezilarli darajada bo'lishi ham ota-onalar, pedagog va tarbiyachilarning psixologik savodxonligini oshishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Mirziyoyev Sh. Buyuk kelajagimizni mard va oliyanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent. "O'zbekiston" nashriyoti. 2017 yil. 263-bet.

2. I.A.Karimov . Yuksak ma'naviyat engilmas kuch. T.: "Ma'naviyat", 2008 yil, 53-bet.

3. Nazarova F.T. "Maktabgacha ta'lim muassasalarida psixologik xizmatni yuritishga doir me'yoriy hujjatlar" metodik qo'llanmasi. Toshkent. "Tafakkur" nashriyoti. 2009- yil. 4-bet.

4. Nishanova Z.T., Alimova G.K. Psixologik xizmat .Psixokorreksiya. T.: "Ijod press" nashriyoti. 2019-yil. 103-bet.

XULQI OG'ISHGAN O'SMIR O'QUVCHILARDA AGRESSIV XATTI-HARAKATLARNING NAMOYON BO'LISHI

Sharafitdinov Abdulla XXX

O'zMU Jizzax filiali psixologiya kafedراسи stajyor o'qituvchisi

Eshqulova Nargiza Ximmataliyevna

O'zMU Jizzax filiali psixologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'smirlarda agressiv xulq-atvor shakllanishining ijtimoiy-psixologik xususiyatlari tahlil etilgan. Bunda ijtimoiy muhit, oila, ular o'qiyotgan jamoa, sinfning ro'li ko'rsatib o'tilgan. O'smirlarning jismoniy ruhiy-psixologik kamol topishida yosh davri bilan bog'liq psixologik rivojlanishning o'ziga xos xususiyatlariga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: O'smir yoshi, agressivlik, xarakter xususiyat, emotsional qabul qilmaslik, adaptatsiya, imitatsiya, emansipatsiya reaksiyasi.

Shaxsning shakllanishida o'smirlik yoshi, ya'ni uning ijtimoiy, biologik va psixologik rivojlanishida murakkab davr hisoblanadi. Hayot yo'lining mana shu muhim qismida o'smir shaxsining axloqiy sifatleri shakllanib boradi. Xuddi shu davrda o'smirlar aqliy kamoloti bilan birgalikda, ularning xarakter xususiyatlari ham shakllanadi. O'smir xarakter xususiyatlari shakllanishiga asosiy ta'sir etuvchi omillar qatoriga asosan biologik, ijtimoiy va psixologik ta'sir vositalarini kiritamiz. Darhaqiqat, o'smir shaxsining shakllanishida yuqorida keltirilgan ta'sir vositalarining o'rni muhimdir.

Bu davrda o'smir organizmida biologik, fiziologik qayta qurilish davri kechishi natijasida ularda agressiv xulq motivlari namoyon bo'ladi. O'smirlik davrida barcha organizmlarning bir-biriga nomutanosib tarzda rivojlanishi va jinsiy rivojlanish jarayonida gormonal maqomning o'zgarishi yuz beradi. Bir tomondan bu o'smir organizmidagi barcha o'zgarishlar gipotalamus va endokrin bezlarning rag'batlantiruvchi va nazorat qiluvchi ta'siri ostida kechadi. Ayrim gormonlarning ortiqcha ishlab chiqarilishi natijasida o'smir xatti-harakatida agressivlik holatlari kelib chiqadi.[1-2]

Tadqiqotchilar fikricha, shaxsning agressiv xatti-harakatlari shakllanishida hal qiluvchi rolni bevosita ijtimoiy muhit o'ynaydi. Ijtimoiy muhitning asosi bo'lgan oila, o'smir xulqi shakllanishiga katta ta'sir o'tkazadi. An'anaviy tarzda tarbiya asosiy instituti oila hisoblanadi.